

Archeologienota: De geplande ontwikkeling aan de Heikant te Achel

Annelies De Raymaeker

Tienen, 2024
Studiebureau Archeologie bv

Colofon

Archeologienota: De geplande ontwikkeling aan de Heikant te Achel
--

Projectleiding:	Annelies De Raymaeker & Vanessa Vander Ginst
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker
Auteurs:	Annelies De Raymaeker
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bv (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bv mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bv
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2024, Studiebureau Archeologie bv

Inhoudstafel

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek	p. 2
1.1 Beschrijvend gedeelte	p. 2
1.1.1 Administratieve gegevens	p. 2
1.1.2 Archeologische voorkennis	p. 4
1.1.3 Onderzoeksopdracht	p. 4
1.1.4 Beschrijving geplande werken	p. 5
1.1.5 Werkwijze	p. 10
1.2 Assessmentrapport	p. 11
1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied	p. 11
1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied	p. 15
1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied	p. 19
1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied	p. 20
1.2.5 Synthese	p. 21
Hoofdstuk 2 Programma van maatregelen	p. 23
2.1 Administratieve gegevens	p. 23
2.2 Gemotiveerd advies	p. 25
2.3 Programma van maatregelen	p. 26
Bibliografie	p. 27

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode:	2024 J 158
Aanleiding:	De opgemaakte archeologienota kadert in een geplande omgevingsvergunning (stedenbouwkundige handelingen) met in totaal een kadastraal oppervlakte van ca. 15.950 m ² . Daarmee valt de vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen 5.000 m ² of meer bedraagt (Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker OE/ERK/Archeoloog/2016/00148 Studiebureau Archeologie bv OE/ERK/Archeoloog/2015/00002
Locatie:	Achel, Heikant (fig. 1.1 en 1.2) Bounding box: punt 1: x = 226 793, y = 218 936 punt 2: x = 226 940, y = 219 109 Hamont-Achel, afd. 2, sectie A , percelen 22M, 29K, 37E, 402G, 42K, 42L, 42R, 48A2, 49N5 (fig. 1.3)
Relevante termen:	Bureauonderzoek, buitengebied, zandstreek, bedrijfsterrein
Bebouwde zones:	Het terrein is gedeeltelijk bebouwd en voorzien van verharding.

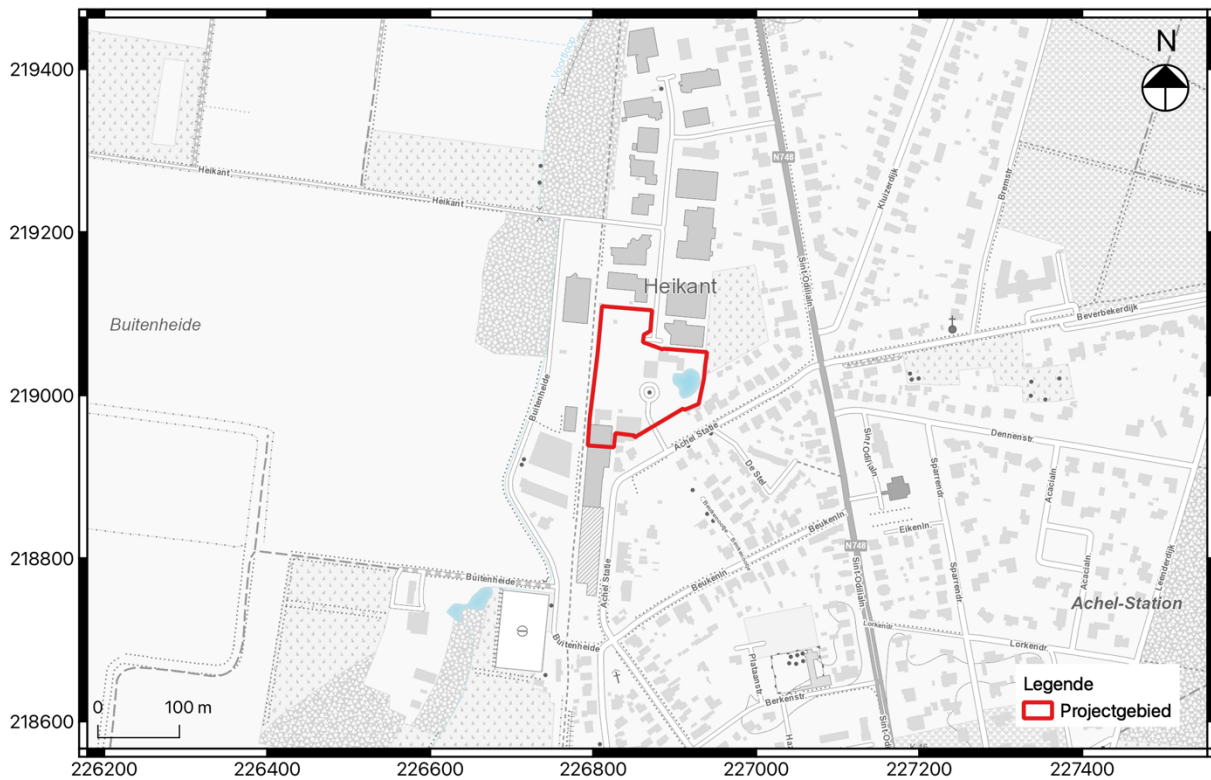

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

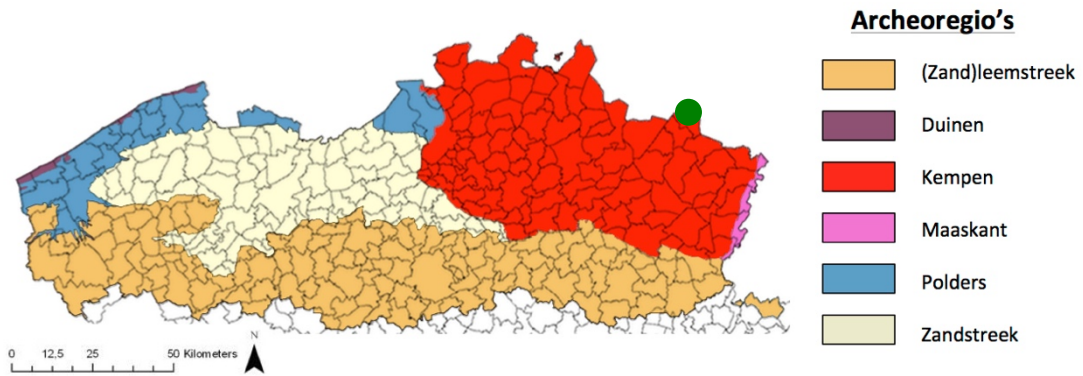

Fig. 1.2: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's¹.

¹ <https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria, aangezien het doel van een archeologisch vooronderzoek immers is om met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bovenstaande informatie te kunnen leveren:

- Is het mogelijk deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het nuttig deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het noodzakelijk deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Vraagstelling:

- Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?
- Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?
- Moeten er bijkomende maatregelen genomen worden omwille van eventuele aanwezige sites?
- Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.
- Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud in situ van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?

Randvoorwaarden:

/

1.1.4 Beschrijving geplande werken

Huidige situatie

Binnen het projectgebied is een woning aanwezig met daarbij horende (tuin)infrastructuur. Rond de woning is verharding aangelegd en in de zuidoostelijke hoek is een vijver aanwezig. Ten westen werd een zwembad ingegraven. Langs deze zijde ligt ook verharding met in de zuidwestelijke hoek een loods. Het westelijke deel van het terrein wordt ingenomen door paardenweides en bijhorende infrastructuur.

Verspreid over het terrein zijn bomen aanwezig.

Fig. 1.4: Detail uit luchtfoto van 2023 met aanduiding van het projectgebied.

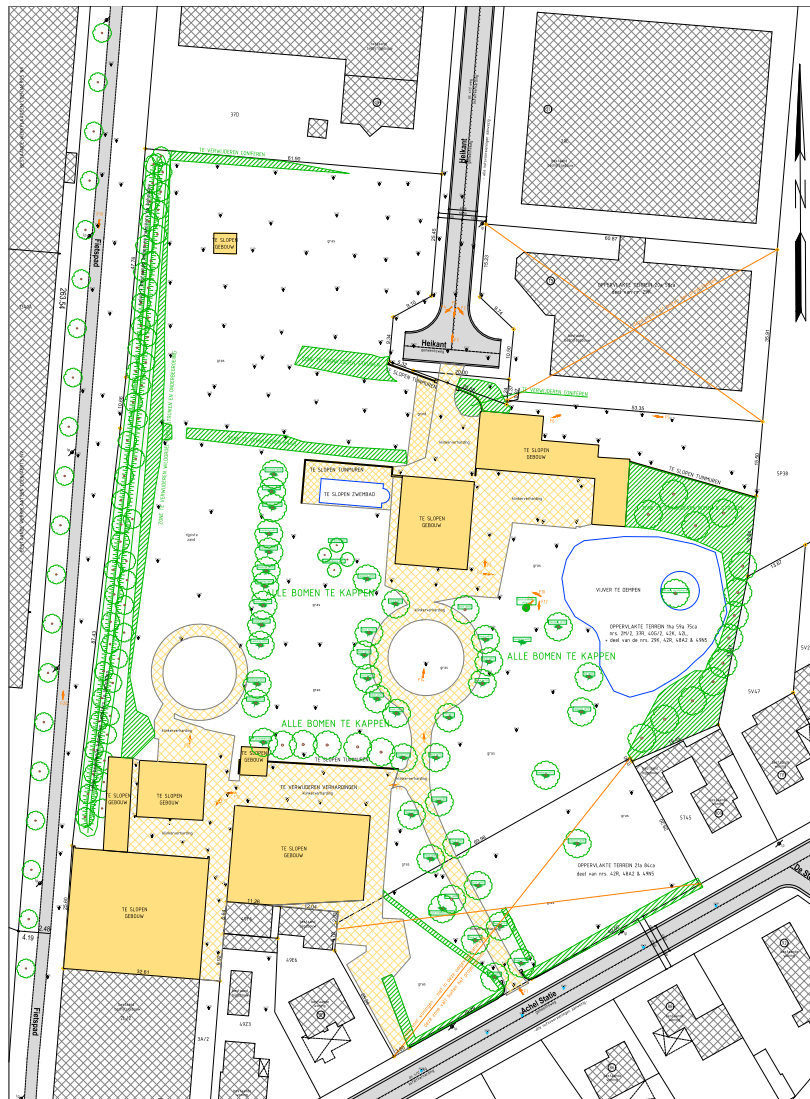

Fig. 1.5: Inplanting bestande toestand.

Geplande situatie

Binnen het projectgebied wordt voorzien in de realisatie van een bedrijventerrein bestaande uit vijf bedrijfsgebouwen. Voorafgaand de werken dient het volledige terrein bouwrijp te worden gemaakt, ook alle bomen worden verwijderd.

Verspreid over het terrein worden vijf bedrijfsgebouwen voorzien. De gebouwen worden op volle grond gefundeerd, gebruik makende van funderingszolen. Hiervoor wordt rekening gehouden met een verstoring van 100 cm onder het huidige maaiveld voor de zolen, voor de vloerplaat wordt slechts 20 à 30 cm afgegraven. De leidingen van de nutsvoorzieningen worden onder de nieuw te graven vloerplaat voorzien. Bij elk gebouw wordt minstens één regenwaterput voorzien, bij gebouw B zijn dit er twee en bij gebouw C-D drie.

De toegang tot het terrein wordt langs het noorden gerealiseerd, de Heikant wordt doorgetrokken richting het zuiden. Langs de noordelijke grens wordt een infiltratiegracht voorzien, langs de zuidoostelijke grens wordt een groot infiltratiebekken voorzien. Beide hebben een maximale diepte van 1m, maar worden hellend aangelegd (slechts een beperkt deel is effectief zo diep).

Archeologienota: De geplande ontwikkeling aan de Heikant te Achel

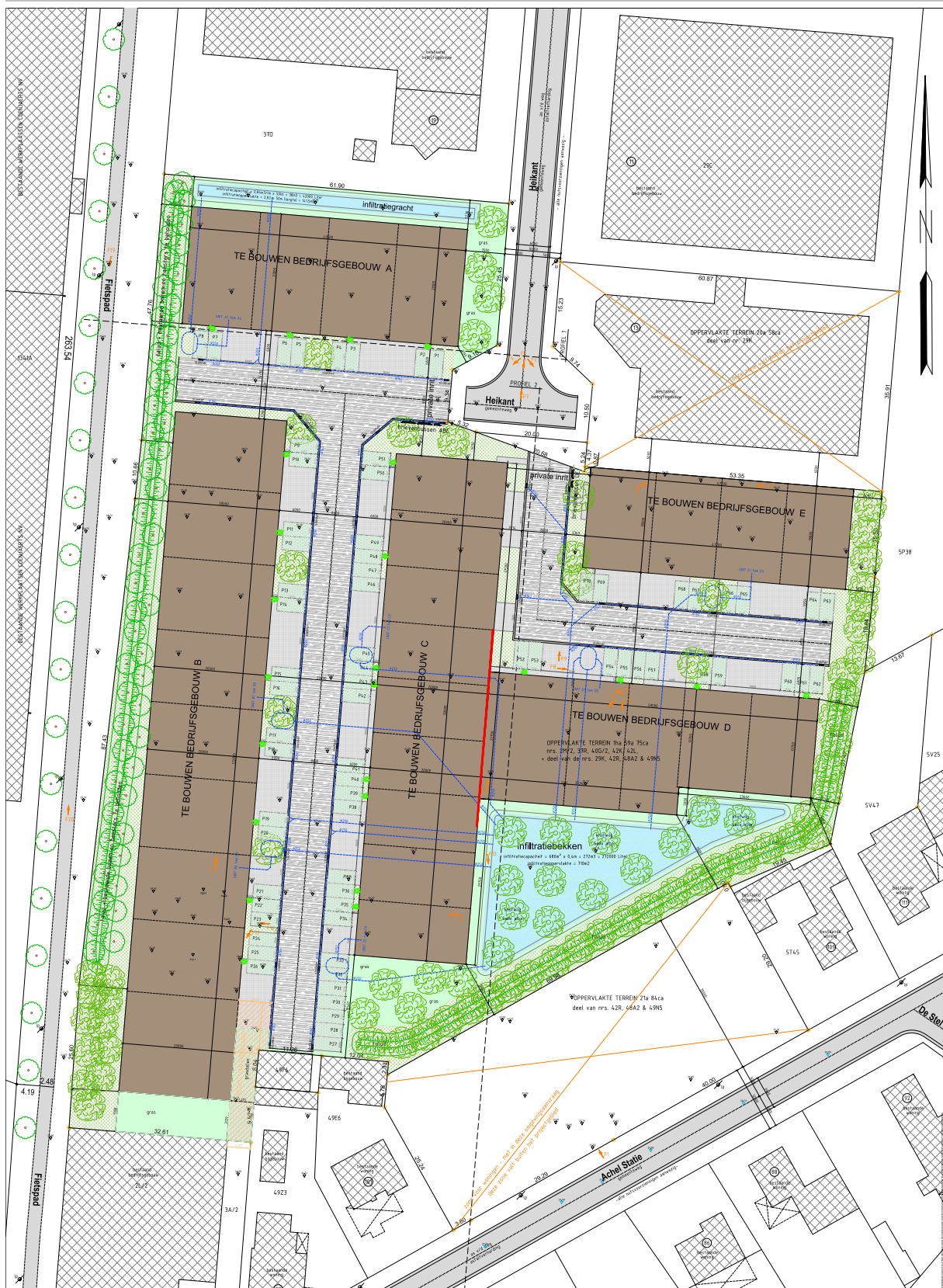

Fig. 1.6: Inplanting nieuwe toestand.

Archeologienota: De geplande ontwikkeling aan de Heikant te Achel

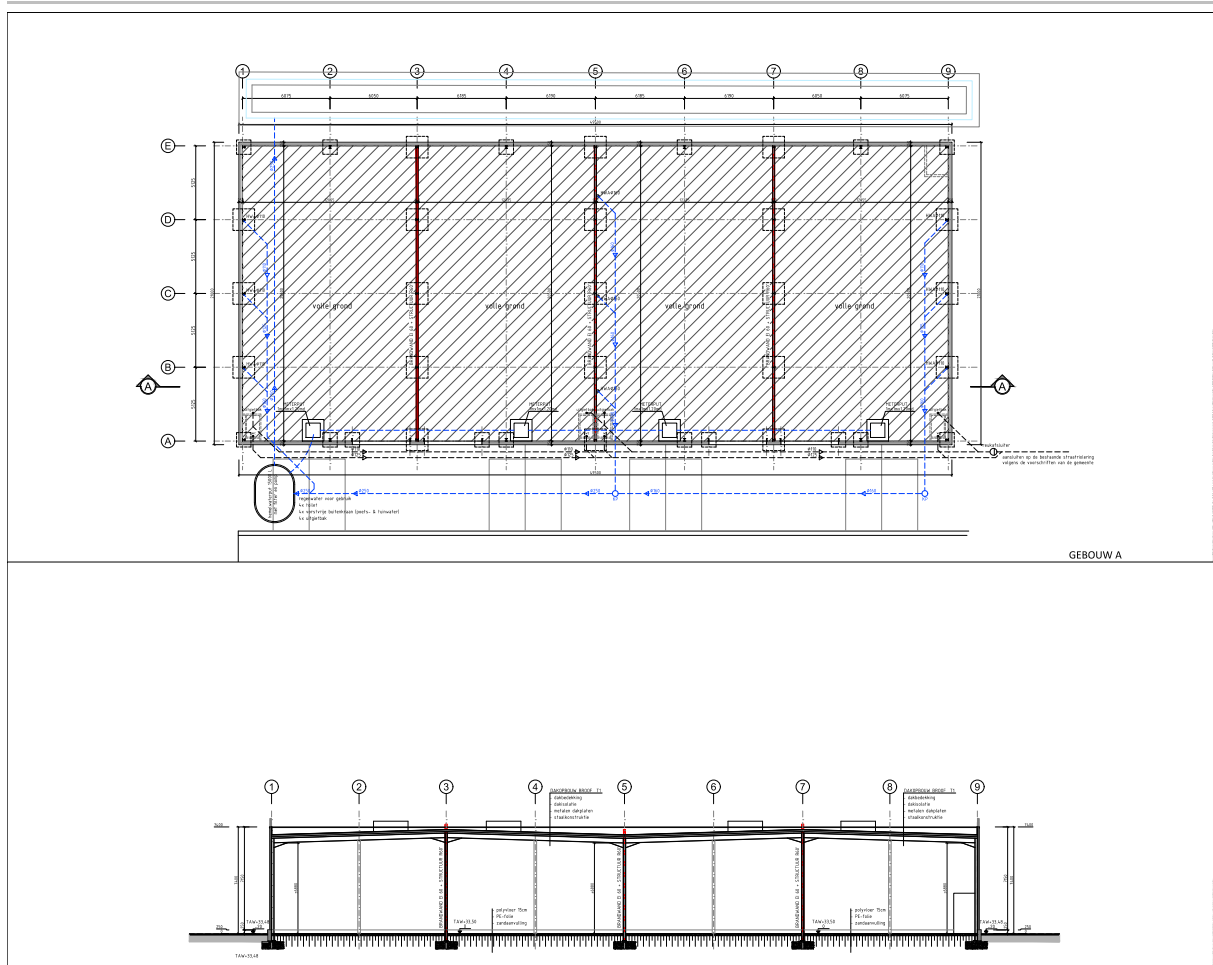

Fig. 1.7: Funderingsplan en doorsnede gebouw A (als typevoorbeeld)².

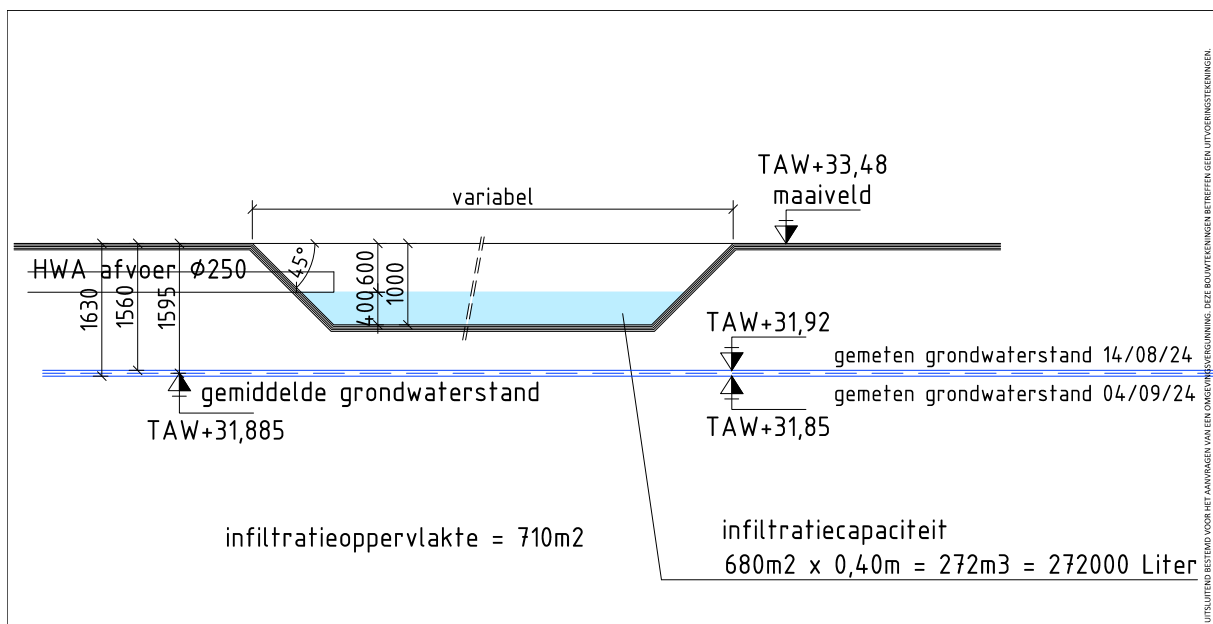

Fig. 1.8: doorsnede infiltratiebekken.

² De plannen voor de overige gebouwen worden in bijlage meegeleverd.

1.1.5 Werkwijze

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens van het onderzoeksgebied (waar o.a. de gekarteerde bodemserie, het onderliggend substraat, digitale hoogtemodellen et cetera van het onderzoeksterrein onder worden verstaan) verzameld op basis van de online ter beschikbaar gestelde data uit geografische informatiesystemen³. Voor wat betreft de beschrijving van het fysisch geografische gesteldheid van het terrein werden concreet de topografische kaart van België, de tertiairgeologische kaart, de quartairgeologische kaart, de bodemkaart, het kadasterplan en luchtfoto's geraadpleegd. Een geomorfologische kaart werd niet geraadpleegd, vermits deze niet beschikbaar is voor het projectgebied. Deze plannen - via Geopunt Vlaanderen en het NGI⁴ online ter beschikking gesteld - werden verder bewerkt tot publicatieplannen met behulp van de software QGIS.

De locatie van het projectgebied en omringende terreinen werden op het belangrijkste beschikbare historisch kaartenmateriaal bestudeerd, om de evolutie van het grondgebruik binnen het onderzoeksgebied gedurende de laatste eeuwen zo goed mogelijk in beeld te brengen. Dit kan immers kenniswinst opleveren over de kwaliteit van het eventueel aanwezige bodemarchief en de bewaringsconditie ervan.

Van het tot noch toe uitgevoerde historische en heemkundige onderzoek is een *status quaestionis* opgemaakt op basis van ontsloten publicaties en de digitale Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed.⁵ Historisch kaartmateriaal (zoals de Ferrariskaart, de Atlas der Buurtwegen van Onroerend Erfgoed of de kaart van Vandermaelen) is geraadpleegd via het geoportaal van Onroerend Erfgoed en werd bewerkt via de software QGIS.

Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd, omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal geen grondgebruik naar voren komt dat dit noodzakelijk maakt. Een grondige studie van de beschikbare archivalische bronnen kan wel bijkomende informatie aandragen voor de geschiedenis van het onderzoeksgebied vanaf de middeleeuwen, maar een dergelijk onderzoek is van een dusdanige omvang dat dit niet past binnen een archeologienota.

³ Zie bijlage voor een gedetailleerd plan op groot formaat.

⁴ www.dov.vlaanderen.be

⁵ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/>

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied

In deze paragraaf wordt beknopt de landschappelijke context van het projectgebied besproken, met zijn aardkundige en hydrografische situering, de fysisch-geografische context en bodemtypologie.⁶

Het projectgebied is gelegen aan de de Achel-Station te Hamont-Achel (ten noorden van dorpskern van Achel), binnen de archeoregio van de Kempen (fig. 1.2). Volgens de traditionele landschappenkaart behoort deze regio tot de vlakte van Bocholt. Dit is een vlak gebied ten noorden van de breuksteilrand van Bree, die de noordrand van het Kempens plateau vormgeeft. Deze regio wordt verder omschreven als *een vlakke topografie duidelijk begrensd door topografie (steilrand), vegetatie (bossen) en infrastructuur*.

Het projectgebied ligt op ca. 100 m ten oosten van de Voortloop en net ten zuiden van de Rodenrijtloop. Het terrein ligt op een hoogte tussen ca. 32,5 – 34,5 m TAW (fig. 1. 8 – 1.10). Op het digitaal hoogtemodel en de treinprofielen is duidelijk zichtbaar dat het terrein iets lager gelegen is dan de omgeving. De vijvers en de andere tuinelementen kunnen ook opgemerkt worden.

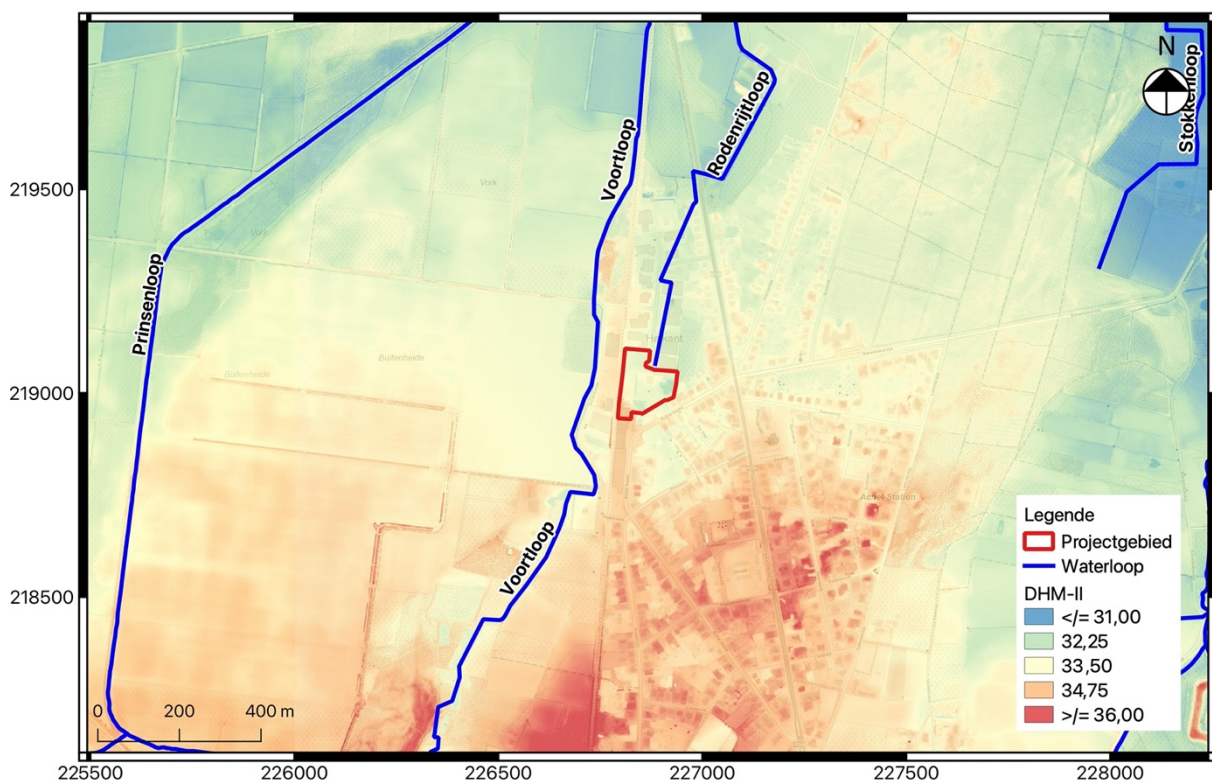

Fig. 1.9: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel (DHM II) met aanduiding van het projectgebied.

⁶ Zoals in overeenstemming met hoofdstuk 12 en paragraaf 12.5.3.2 in de Code van Goede Praktijk versie 4.0.

Fig. 1.10: Detail uit het digitaal hoogtemodel (DHM II) met aanduiding van het projectgebied en twee terreinprofielen.

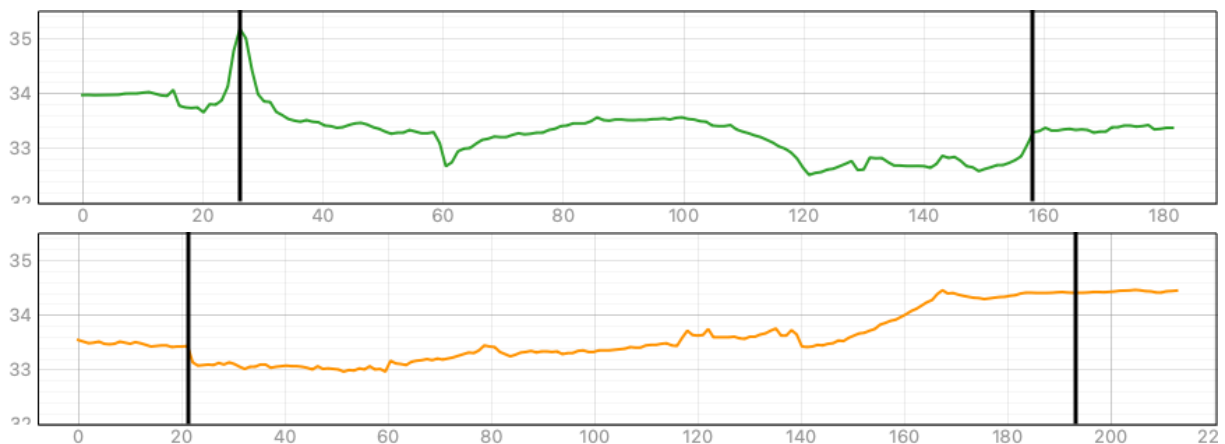

Fig. 1.11: Terreinverloop ter hoogte van het projectgebied van west naar oost (groen) en van noord naar zuid (oranje).

Het geologisch substraat van het onderzoeksgebied is opgebouwd uit de Kiezeloollietformatie, meer bepaald het Lid van Jagensborg (fig. 1.17; code KzJa). Deze formatie werd gevormd in het Tortonien (10 miljoen jaar geleden, Laat Mioceen) tot het Tiglien (2 miljoen jaar geleden, Vroeg Pleistoceen). Hieronder staan de verdere voor het projectgebied beschikbare gegevens opgesomd volgens www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be.

- Volgens de **tertiaire geologische kaart** (fig. 1.12) De geologische ondergrond van het projectgebied bestaat volgens de tertiair geologische kaart uit sedimenten van de Kiezeloollietformatie, Lid van Jagensborg (code KzJa). De Kiezeloollietformatie bestaat uit

fluviatiele sedimenten die met name in de depressie van de Roerdalslenk zijn afgezet. Deze fluviatiele sedimenten bestaan uit een afwisseling van witte zanden en kleien. De formatie is afgezet door de Rijn, die kwartsrijk materiaal uit de Alpen naar het noorden voerde. De Rijn lag tijdens het Pliocen verder naar het westen, ongeveer ter hoogte van waar tegenwoordig de Maas stroomt. Deze formatie werd gevormd van het Tortonien (10 miljoen jaar geleden, Laat Mioceen) tot het Tiglien (2 miljoen jaar geleden, Vroeg Pleistoceen).

- De **quartair geologische kaart** (fig. 1.13) duidt het projectgebied aan met code 39. Deze code staat voor fluviale afzettingen die bestaan uit herwerkte Maas- en Rijnsedimenten, afkomstig uit het Laat- en Midden-Pleistoceen (**F(HRM)LP-MP**). Hieronder komen fluviale afzettingen (Rijnsedimenten) voor, afkomstig uit het Baveliaan (Post-Jaromillo - Vroeg-Pleistoceen) (**F(R)VPb**). Het is mogelijk dat er boven deze twee fluviale afzettingen eolische afzettingen afkomstig uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en/of Saaliaan (Midden-Pleistoceen) voorkomen (**ELPx-MPs**). Deze eolische afzettingen komen mogelijk samen voor met hellingsafzettingen afkomstig uit het Quartair.
- Op de **bodemkaart** (fig. 1.14) wordt een groot deel van het terrein gekarteerd als een OB-zone. OB is een onderdeel van de “kunstmatige gronden”. Deze gronden zijn zodanig door de mens beïnvloed, dat de textuur, de draineringsklasse en de profielontwikkeling niet meer bepaald kon worden. De groep OB omvat belangrijke oppervlakten ingenomen door de woningen, eventueel met tuintjes en de industriële gebouwen, de dorpskernen en de voornaamste gehuchten van de landelijke gemeenten. Het noordelijke deel van het terrein wordt als ON-zone gekarteerd, dit is een “opgehoogde zone”. Langs de oostelijke grens tenslotte wordt een zone met de Zeg-bodemserie gekarteerd. Dit is een natte zandbodem met duidelijke ijzer en/of humus B horizont.

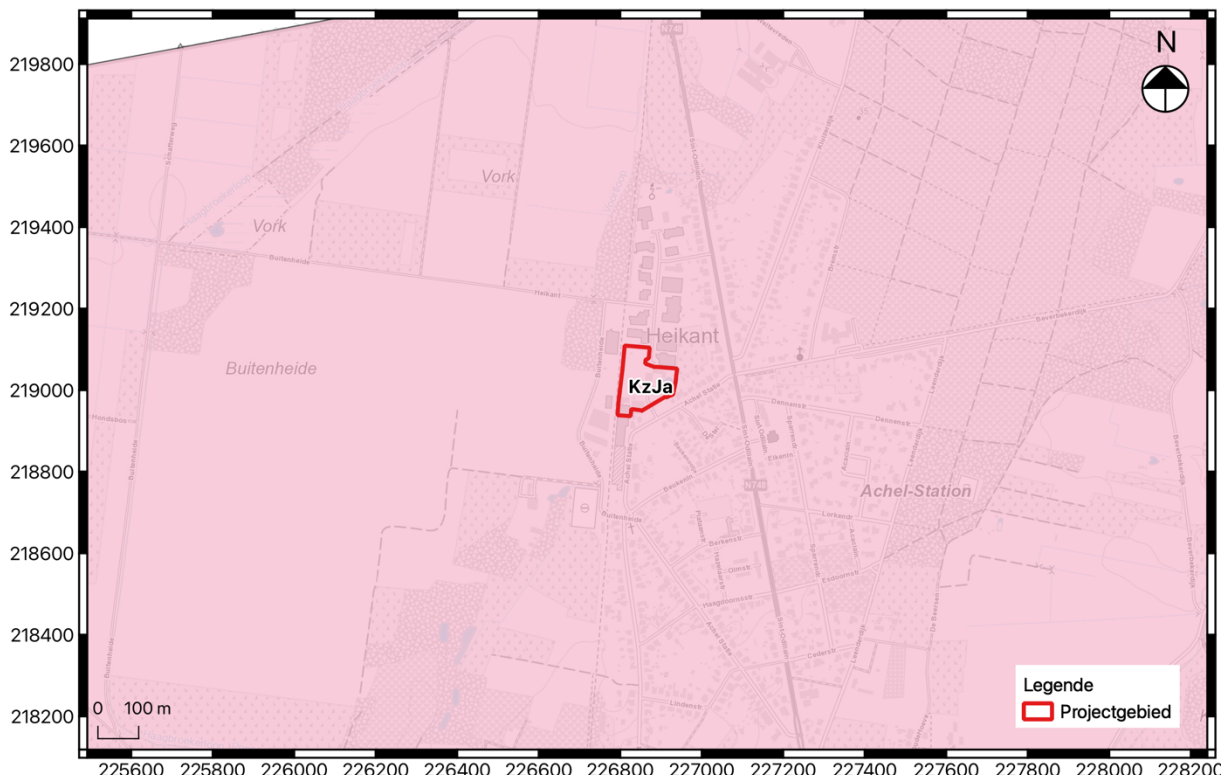

Fig. 1.12: Uittreksel uit de tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

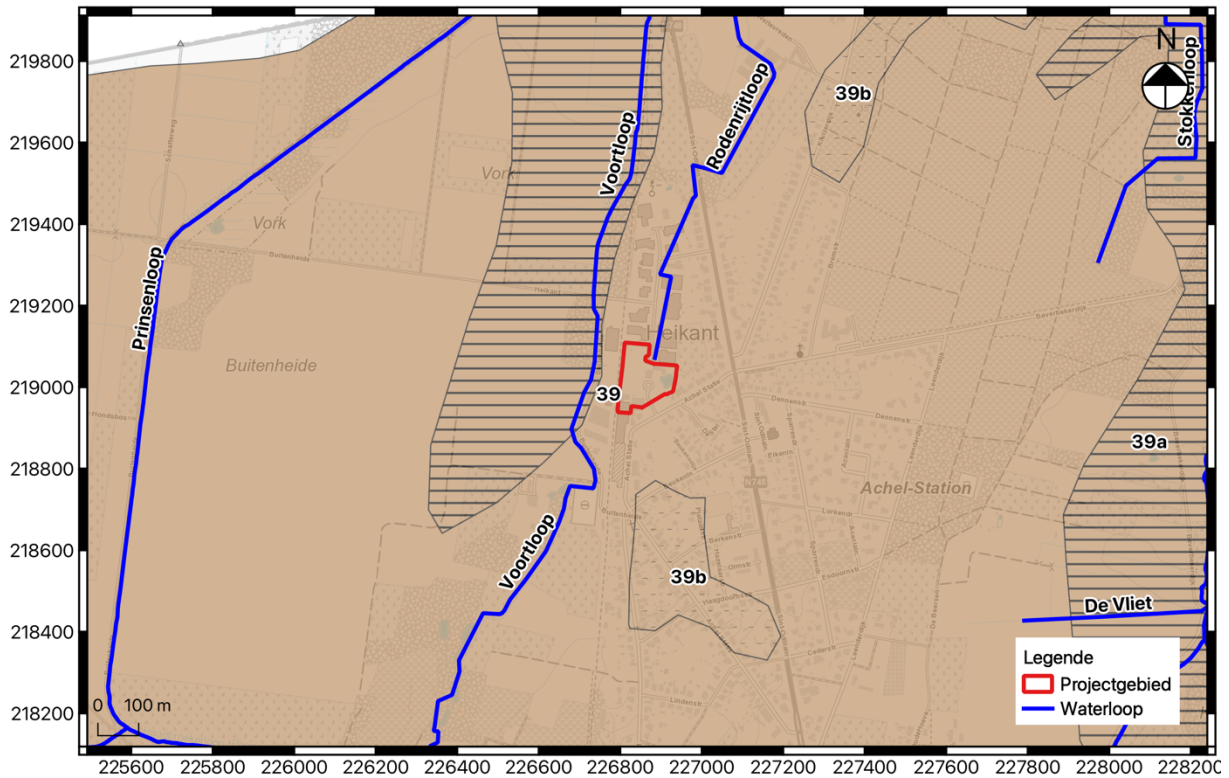

Fig. 1.13: Uittreksel uit de quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied en waterlopen.

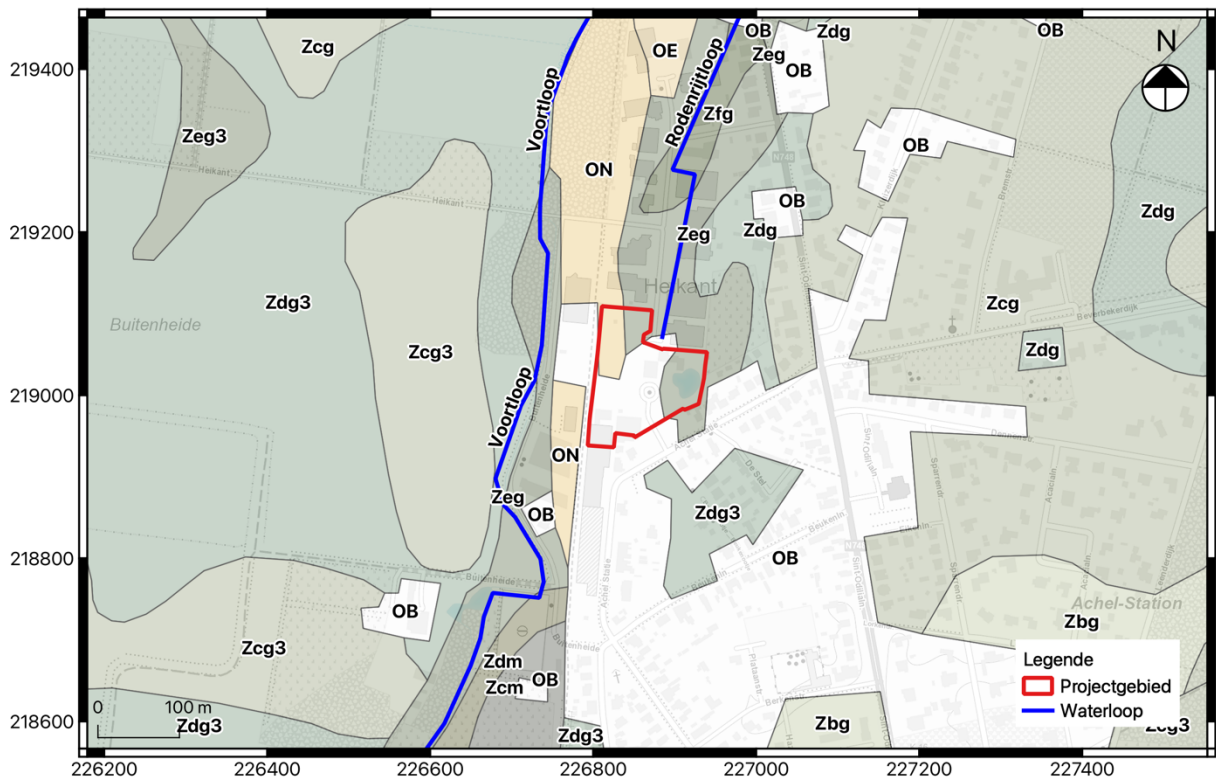

Fig. 1.14: Uittreksel uit de bodemkaart met aanduiding van het projectgebied en waterlopen.

1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied

Het projectgebied is gelegen ten noorden van de Achel-Statie, ten noorden van de dorpskern van Achel. De gemeente Achel wordt een eerste keer vermeld in 1139 als bezit van het kapittel van Sint-Servaas in Maastricht, de etymologische oorsprong van de naam is echter niet duidelijk.

Het terrein maakt deel uit van een ruime regio die lange tijd zeer landelijk is gebleven (heide). De dorpskern van Achel, zoals we deze nu kennen, wordt nog niet weergegeven. Op de oudste kaarten grenst het terrein aan een noord-zuid georiënteerde weg. Langs deze straat wordt ook een woning gekarteerd. Op de Atlas der Buurtwegen en de kaart van Vandermaelen staat deze woning al niet meer gekarteerd.

De woning en de start van de tuinrichting kan een eerste keer worden waargenomen op een luchtfoto uit 1979-1990. Op dat moment staat enkel het hoofdgebouw en één klein bijgebouw op het terrein. In het zuiden staat de loods (zoals op heden). Op de luchtfoto van 2000-2003 is de grote vijver in het oosten te zien, deze blijft tot op heden onveranderd. In het noorden is echter ook een grote vijver/poel te zien. Deze wordt gedempt en is op de luchtfoto van 2005-2007 niet meer zichtbaar. Vanaf dat moment verschijnen alleen maar meer bomen en verharding op het terrein om zo tot de situatie te komen die er nu is.

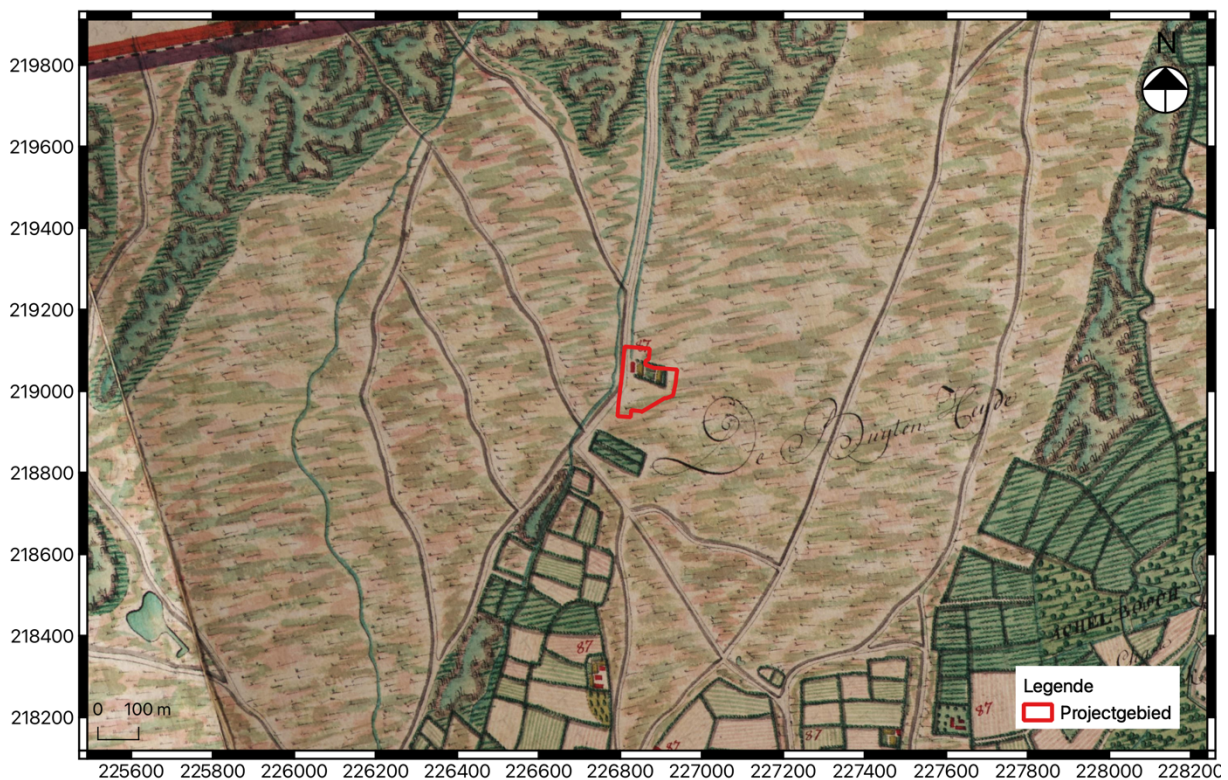

Fig. 1.15: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

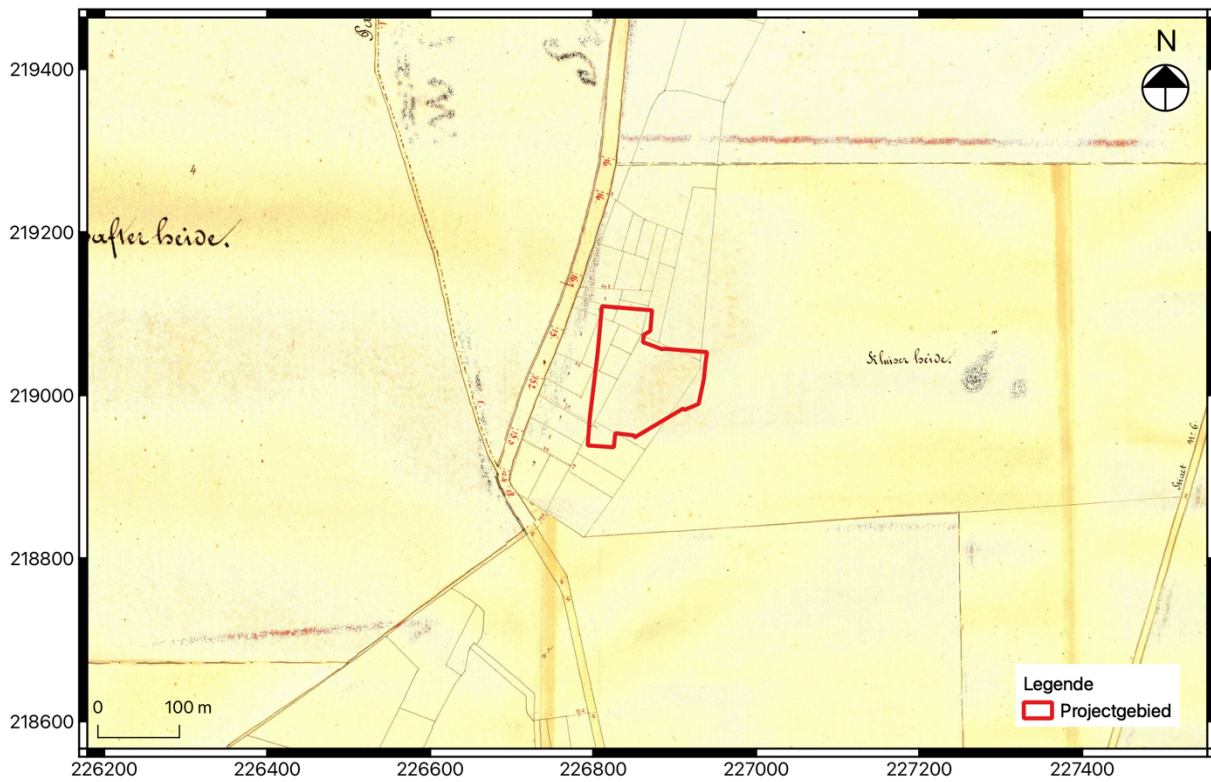

Fig. 1.16: Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.

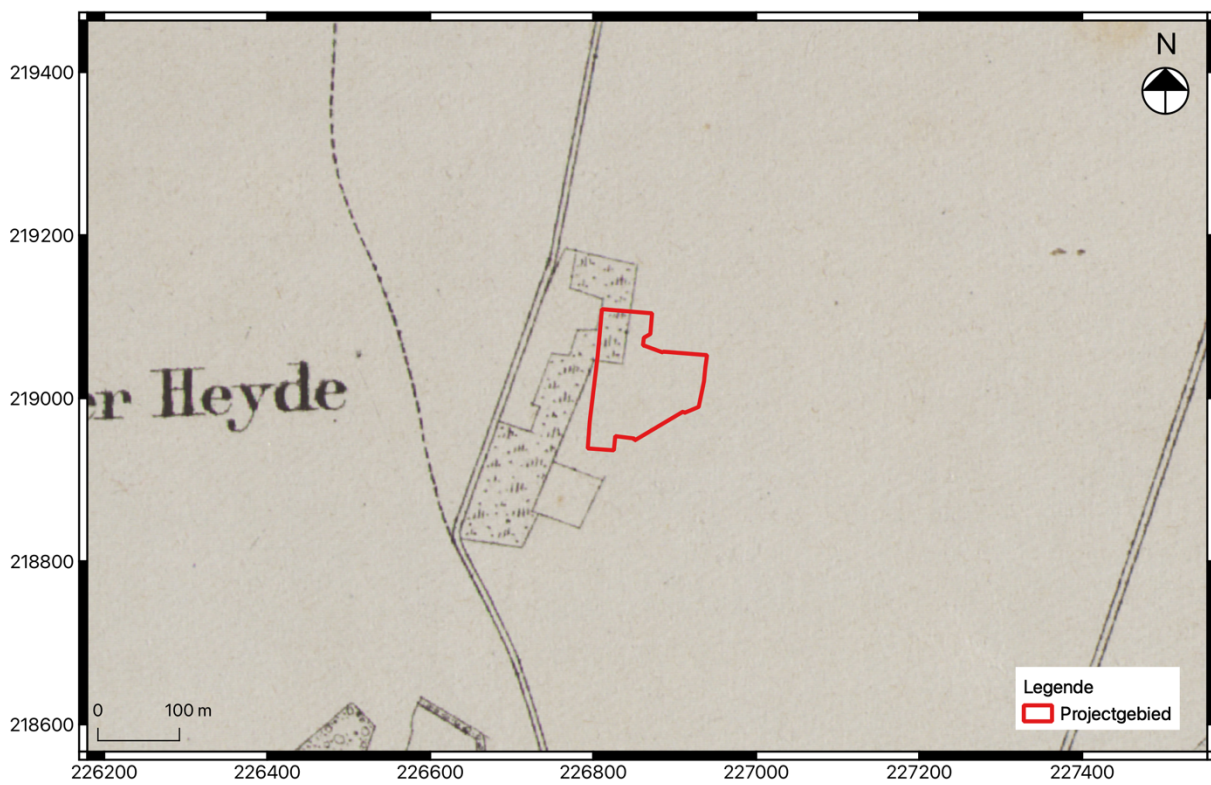

Fig. 1.16: Detail uit de kaart van Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied.

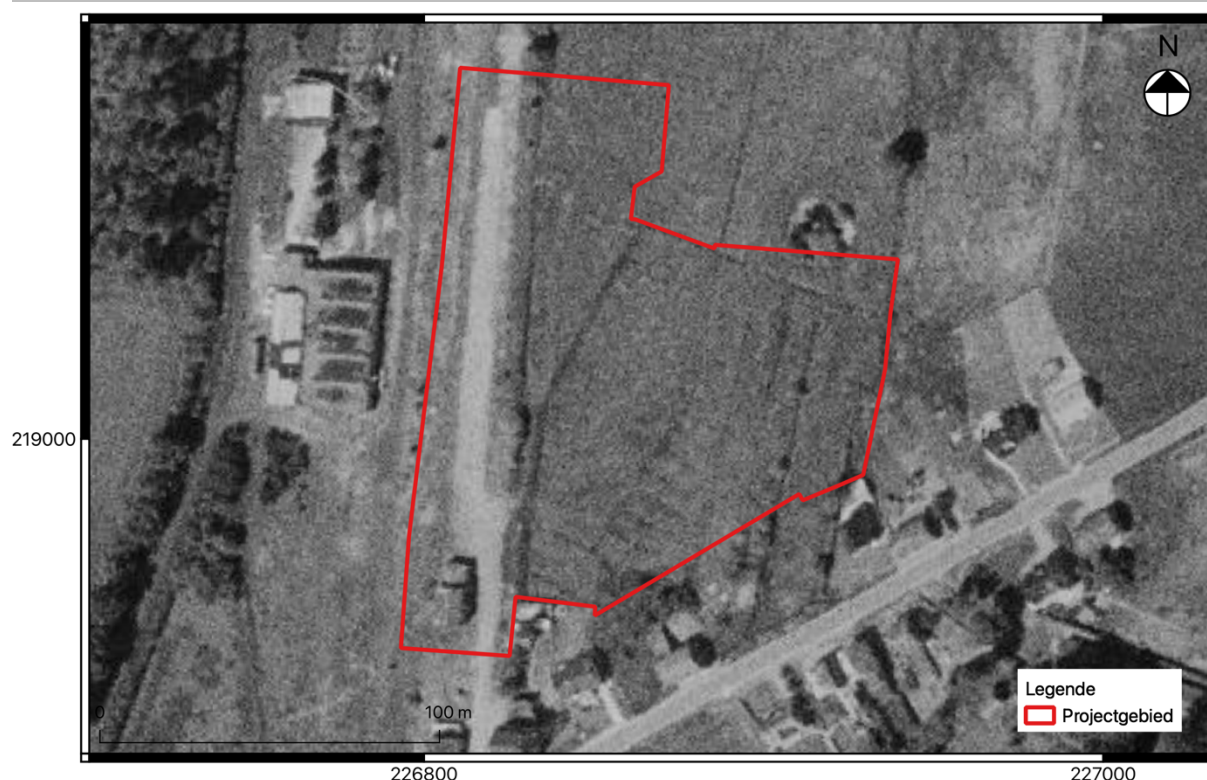

Fig. 1.17: Detail uit luchtfoto van 1969-1979 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.18: Detail uit luchtfoto van 1979-1990 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.19: Detail uit luchtfoto van 2000-2003 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.20: Detail uit luchtfoto van 2005-2007 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.21: Detail uit luchtfoto van 2023 met aanduiding van het projectgebied.

1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

Tot op heden zijn in de nabijheid van het projectgebied geen archeologische vindplaatsen gekend. Er zijn in het gebied nagenoeg geen archeologische prospecties uitgevoerd naar aanleiding van grote infrastructuurwerken. Het schijnbaar ontbreken van archeologische vindplaatsen kan dus eerder het gevolg zijn van het ontbreken van een systematische archeologische inventarisatie van de regio.

In het kader van infrastructuurwerken aan de straten rondom het projectgebied werd een archeologienota opgemaakt (**ID 24 409**). De aard van de werken maakte echter dat bijkomend onderzoek niet noodzakelijk was.

In het kader van een geplande verkaveling aan de Leenderdijk werd een archeologienota opgemaakt (**ID 13 118**). Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kon de noodzaak voor verder vooronderzoek worden aangetoond, beginnende met een landschappelijk bodemonderzoek. Dit onderzoek werd aansluitend uitgevoerd (**ID 14 907**). Op basis van dit onderzoek kon met zekerheid worden aangetoond dat binnen de contour van het projectgebied geen archeologisch waardevolle site aanwezig was. Het terrein bleek daarenboven grondig verstoord. In het kader van de aanleg van een sportcomplex aan het Klein Eind werd een archeologienota opgemaakt (**ID 21 015**). Op basis van het bureauonderzoek en enkele controleboringen kon aangetoond worden dat door een combinatie van de bodemgesteldheid en de aard van de geplande werken geconcludeerd kon worden dat er geen bijkomend onderzoek diende te gebeuren.

Op 1km ten westen werd in 1975 resten van prehistorische grafurnen aangetroffen (**CAI 150 048**). Op dat moment werd geen uitgebreider onderzoek uitgevoerd, waardoor niet veel geweten is van de aard en de context van de aangetroffen resten.

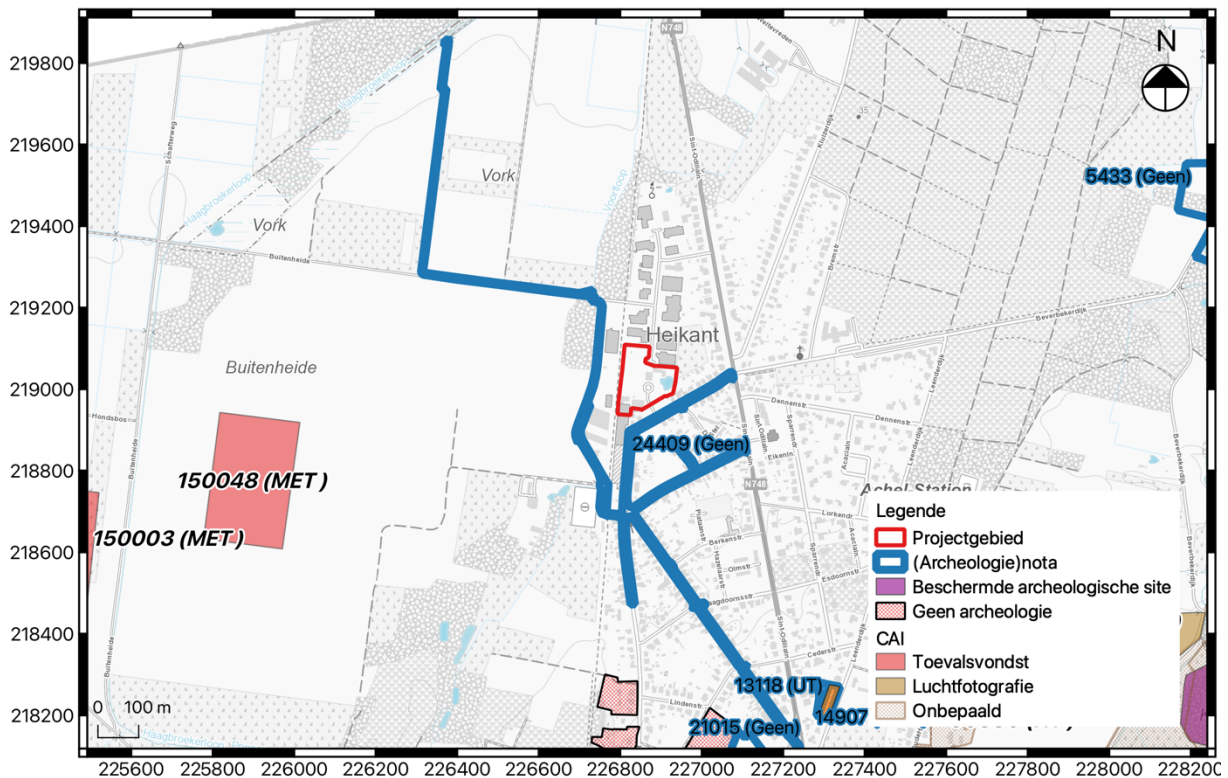

Fig. 1.22: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied⁷.

1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Op basis van de verzamelde aardkundige en historische gegevens kan worden geconcludeerd dat het onderzoeksterrein interessante en relevante archeologische waarden kan bevatten. Het projectgebied is gelegen aan de Achel-Station, ten noorden van de dorpskern van Achel. Het terrein ligt net ten oosten van de Voortloop. Hoewel in de onmiddellijke omgeving nog geen archeologische sites gekend zijn, werd in de ruimere regio in het verleden wel al meermaals vondsten aangetroffen die wijzen op menselijke aanwezigheid (zowel jagers/verzamelaars als nederzetting en grafvelden).

Voor sites vanaf de late middeleeuwen ligt de verwachting lager. Hoewel op de Ferrariskaart nog een woning gekarteerd wordt langs de westelijke grens, kan deze op alle andere kaarten niet worden waargenomen. In de onmiddellijke omgeving wordt ook geen bewoning gekarteerd.

Vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw wordt het terrein bebouwd en deels in gebruik genomen door paardenweides en -infrastructuur. De impact van dit (relatief intensieve) gebruik van het terrein is groot.

Op basis van het bureauonderzoek kan geconcludeerd worden dat een groot deel van het terrein verstoord of vermoedelijk verstoord is. Hierdoor kan het archeologisch potentieel bijgesteld worden naar beneden.

⁷ www.agiv.be

1.2.5 Synthese

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat het terrein een theoretisch archeologisch potentieel bezit voor het aantreffen van archeologische resten. Dit potentieel kan echter naar beneden bijgesteld worden door het intensieve gebruik van het terrein in het recente verleden. Op verschillende locaties werden werkzaamheden uitgevoerd, verharding aangelegd en (bij)gebouwen gebouwd. Hierdoor kan de archeologische verwachting worden bijgesteld naar eerder laag.

De volgende onderzoeksvragen worden beantwoord:

Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?

Het terrein is het recente verleden intensief gebruikt, hetgeen heeft geresulteerd in grote verstoorde en vermoedelijk verstoorde gebieden. Hierdoor kan gesteld worden dat op het terrein geen archeologische site (meer) aanwezig kan zijn.

Zijn er archeologische relevante sites aanwezig?

Er zijn geen indicaties aangetroffen voor de aanwezigheid van archeologische relevante sites.

Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?

Voor de historiek en landgebruik binnen de gemeente Hamont-Achel zou een mogelijke opgraving van groot wetenschappelijk belang kunnen zijn. Er werd in de omgeving namelijk zeer weinig archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. Echter wordt dit potentieel teniet gedaan door het intensieve gebruik van het terrein in het recente verleden.

Moeten er bijkomende maatregelen genomen worden omwille van eventuele aanwezige sites?

Niet van toepassing.

Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.

Zie paragraaf 2.3.

Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud in situ van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?

Niet van toepassing.

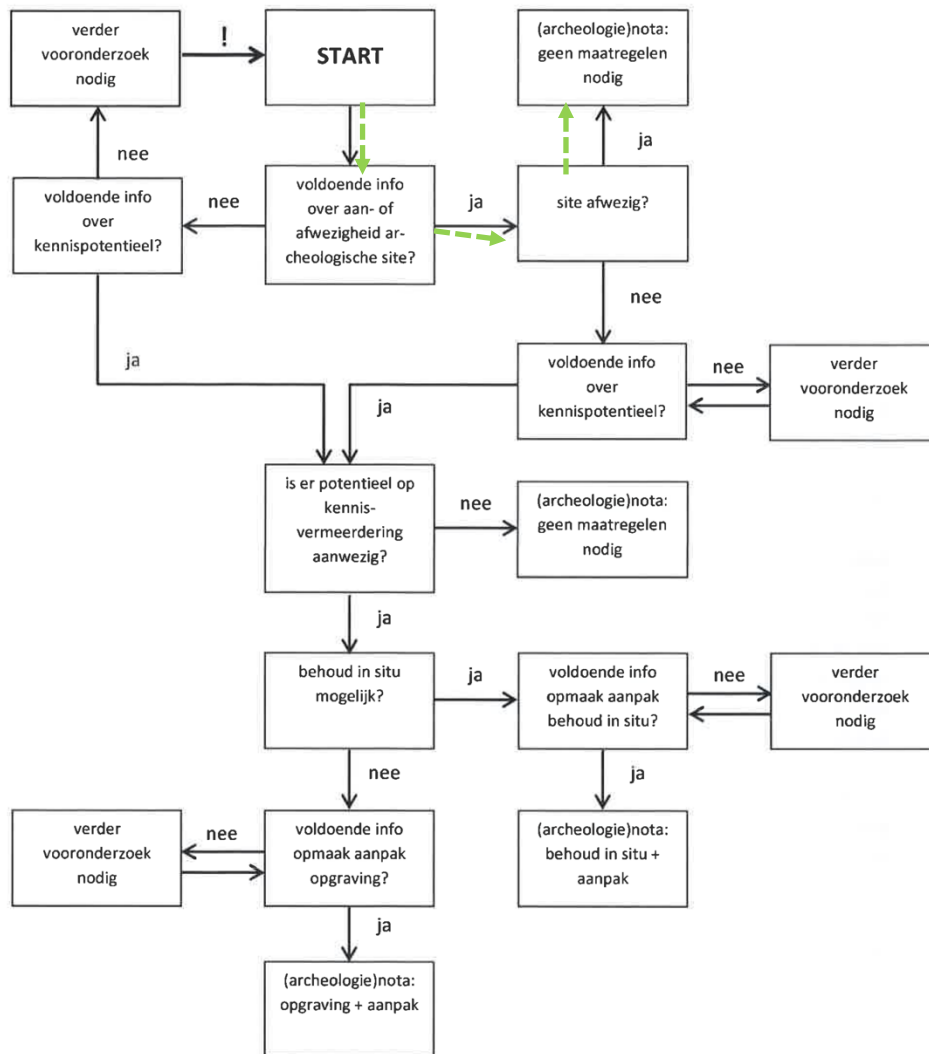

Fig. 1.23: Procesverloop voor het projectgebied (= groen) gevisualiseerd binnen de beslissingsboom bij de afweging over de noodzaak tot verder vooronderzoek.⁸

⁸ Code Goede Praktijk 5.2, p. 32.